DE L'AMOR PER LA PARAULA:
Estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil
2026, pp. 479–492, https://memoriadelcor.org

EL TOPÒNIM *CAROIG*[1]

Maite MOLLÀ VILLAPLANA
Acadèmia Valenciana de la Llengua, Societat d'Onomàstica, IETEC el Caroig

INTRODUCCIÓ

«Tinc ganes de conéixer Bicorb, Cortes i el Caroig», m'havia dit José Enrique Gargallo allà per l'any 2021. «Un dia ho farem», li havia contestat jo. I així va ser: el dia 15 de setembre del 2024, José Enrique va vindre a Bicorb a presentar *Els parlars d'Énguera, Anna, Xella, Bolbait, Navarrés, Quesa i Bicorb. El 'Vocabulario de Enguera y la Canal de Navarrés'*, de Joseph Gulsoy i l'*Antología de literatura enguerina*, de Joseph Gulsoy i Vicent Garcia Perales.[2] Un parell de mesos abans, aprofitant també l'assistència a la presentació de la mateixa obra a Énguera, havia fet un passeig per la zona. Molt satisfet, m'envià fotos del pantà i dels carrers de Cortes de Pallars. A la qual cosa, jo li vaig contestar: «desig complit».

José Enrique, com en moltes ocasions ell mateix ha dit, és un home de fronteres, però de fronteres permeables, clar. La zona de l'Alt Millars, la seua comarca de naixement és també, com la Canal de Navarrés, un territori de pas, de resistència i de memòria, entre València i Aragó, entre el castellà, el valencià i el xurro.

Per este motiu havia pensat que li faria il·lusió que per als seus 65 anys li regalara el topònim *Caroig* (en sentit figurat, per suposat), ja que el massís de Caroig, situat

[1] Este treball s'emmarca dins del Projecte Toponímia de l'Arc Mediterrani (PID2020-114216RB-C65), integrat en el *Toponomasticon Hispaniae* (MCIN/AEI/10.13039/501100011033/ http://toponhisp.org).

[2] El *Vocabulario*, publicat per l'*AVL* l'any 2024, és un conjunt lexicogràfic de més de 500 pàgines i vora 6.700 entrades, redactades amb l'exhaustivitat i precisió que Gulsoy va aprendre del mestre Joan Coromines. Una obra de gran interés per a qualsevol estudiós de la filologia valenciana i hispànica.

entre les comarques de la Vall d'Aiora i la Canal de Navarrés, és també un punt d'encontre, un encreuament de camins, un gegant que guarda secrets d'una cultura mixta, castellana, valenciana, aragonesa, i inclús, murciana. Per això, dedicaré estes línies a estudiar el topònim des de diferents punts de vista, tal com marca el procediment del projecte *Toponomasticon Hispaniae* i això constituirà, amb tot l'afecte, el meu regal d'aniversari.

SITUACIÓ DEL TOPÒNIM *CAROIG*

Si introduïm en el buscador del Visor del Nomenclàtor Toponímic Valencià (*NTV*) la paraula *Caroche*,[3] obtindrem els resultats següents: *Macizo de Caroche* (Aiora, Bicorb, Bolbait, Énguera, Teresa de Cofrents, Quesa i Xella), *Caroche* (Bicorb, Teresa de Cofrents), *pico de Caroche (Teresa de Cofrents), solana de Caroche* (Aiora) i *camino de Caroche* (Teresa de Cofrents).

És a dir, es tracta d'un orònim important, que abasta una notable quantitat de territori entre la Vall d'Aiora i la Canal de Navarrés. En paraules dels geografs Hermosilla i Membrado (2018: 73), el topònim dona nom a un massís, considerat una «vasta plataforma tubular, que culmina en el pic Caroig (1.126 m) i que pertany a les últimes estribacions del Sistema Ibèric». Els mateixos autors consideren que el massís de Caroig té una funció ecològica fonamental, ja que «recarrega aqüífers i controla l'erosió i la desertificació».

Com hem vist, el terme *Caroig/Caroche* dona nom tant al cim, com al conjunt orogràfic. En tot cas, es tracta d'un d'eixos topònims simbòlics o emblema, per la seua magnitud i perquè es pot observar des de moltes comarques valencianes (la Vall d'Aiora i la Canal de Navarrés, com hem dit; però també, la Costera o la Safor). El pic, amb una altitud molt pròxima a la del Ponotx (Polop) o el Maigmó (Tibi), se situa a Teresa de Cofrents, molt a prop dels termes municipals d'Aiora i de Bicorb; el massís abastaria també uns altres pobles de la Canal de Navarrés, com Bolbait, Énguera, Quesa o Xella, i de la Vall d'Aiora, com Cofrents, Xalans o Xarafull. En sentit ampli, podria arribar a alguns altres municipis de la Costera i a la Ribera Alta.

Molt a prop del pic principal es troben uns altres tres promontoris que reben el nom de *La Barchilla*, *La Media Barchilla* i *El Celemín*. Esta sèrie toponímica rep la seua denominació a partir del paregut de les prominències rocoses amb els objectes tradicionals per a la mesura de gra. Cavanilles en parla en les seues *Observaciones...* (1996 [1797]: 34-35): «Es el principal lo que allí llaman Barchilla, una especie de

[3] Compendi de toponímia valenciana normalitzada i georeferenciada, elaborat per l'ICV i l'AVL. Consultable en: Nomenclàtor Toponímic Valencià. Sobre la dualitat *Caroche/Caroig* parlarem més avant.

polígono de hasta 30 palmos en alto, formado de bancos sobrepuestos, que hicieron cuerpo con el resto del monte, que se ha ido destruyendo».

DOCUMENTACIÓ DEL TOPÒNIM

En les línies següents exposarem, ordenades cronològicament, les citacions literals del topònim (en cursiva) que hem pogut resseguir en diferents publicacions i arxius:

- «(Viernes a 16 de Junio Año 1475) 145. (…) ratificando y confirmando la ordinaçion anterior hecha por el consejo de la saca del carbon la qual fue a 13 de deziembre año 1395 ordenaron que se hiziesse el pregon siguiente. Agora oid que se os haze saber de parte del horado consejo de justicia y jurados de la villa de Ayora… que ninguno sea osado hazer carbon sino en las partes siguientes, en Trascortes en los Fontanares del gil Gallego en el *portiello de Caroig* della del morron y de encima la bastida araiz de la çingla y en la balsiella fasta el matulo…» (Arxiu Històric de la Noblesa, Osuna Ligall 1935-1) transcrit per José Vicente Poveda Mora en *Historia del Valle: Ayora, Cofrentes, Jalance, Jarafuel, Teresa de Cofrentes y Zarra.*
- «(...) en lo terme de Teresa en la partida del collado de *Caroge*» en Mandato de los jurados de la ciudad de Valencia, contra los arrendadores del valle de Cofrentes, José Onrruia y Antonio Pardo. Arxiu Històric de la Noblesa (AHNOB/1//OSUNA,C.629,D.34), 30 de juny de 1670.
- «con tierras de Juan de Teruel y camino de *Caroch*» en Capbreu de Teresa de Cofrents 1674.[4] Archivo Parroquial de Ayora, p. 13.
- «en la solana de *Caroch*» en Capbreu de Teresa de Cofrents 1674. Archivo Parroquial de Ayora, p. 15.
- «(…) con vereda de camino de *Caroch*» en *Capbreu de Teresa de Cofrents*, 1674. Archivo Parroquial de Ayora, p. 24.
- «una caizada de secano en *Caroch*» en Capbreu de Teresa de Cofrents 1674. Archivo Parroquial de Ayora, p. 26.
- «Seis jornales en *Caroche*», 1696, en *Capbreu de la Baronia de Bicorb*, dins del Fons Privat de la Família Carlet-Castellar, (AHCB3-554/5D135-8, Carpeta 3).
- «En el termino de esta villa i *sierra de Caroche* nace la fuente mas delicada y fría de estos contornos titulada *Caroche* y del caudal de media teja, pero solo se aprovechan los cazadores y pastores, por distar mas de tres oras de camino de la Poblacion y Villa de Teresa». 1783, dins d'*Informe sobre los pueblos de la Gobernación de Cofrentes escrito por don Marinano Joaquín Polo, Gobernador del Valle*, transcrit per José Vicente Poveda Mora en *Historia del Valle: Ayora, Cofrentes, Jalance, Jarafuel, Teresa de Cofrentes y Zarra.*
- «Hállase *Caroche* como en el centro de un desierto, y sobresale entre las montañas que lo cercant. A quatro y seies leguas de distancia parece mayor su altura que en las immediaciones;

[4] Agraïsc a José Vicente Poveda que em deixara consultar una còpia d'un capbreu de Teresa de Cofrents de 1674 en la visita que li vaig fer el dia 30/12/25 a sa casa de Xalans.

semejante en esto á Peñagolosa». 1797, en Observaciones de Cavanilles, edició Obra Social Bancaixa, p. 34-35.

- «(...) del quarto del Campillo y *Caroche*» en Acta d'arrendament dels termes municipals de Jalance i Jarafuel, així com del quart de Campillo i *Caroche* del terme de Teresa (València), feta per l'administrador de Maria Josepa Pimentel, XIV duquessa de Gandia, al pastor Joan Manuel García (3 de maig del 1828). (AHNOB/1//OSUNA,C.611,D.29).
- «*Caroche*: monte muy elevado de la prov. de Valencia, part. jud. de Jarafuel, term. Jurisd. De Teresa de Cofrentes. Sit. En el centro de un desierto, a la der. De r. Escalona, en donde sobresale orgulloso entre las montañas que lo cercant» (Madoz, 1846: 215).
- «*Pico Carroch*» en Mapa de la provincia de Valencia de Luis B. de Miquel y Roperto, 1883.
- «A dos de Noviembre, visto por don Francisco Milan, que no tenia facultad de buscar los enemigos, acordo de yr a la *Sierra de Caroig*, que està muy cercana a la Muela, (...)» en *Décadas de la Historia de la Ciudad y Reino de Valencia* de Gaspar Escolano, 1611, pàg, 1898.
- «*Collado de Carroche*» en Planos geométricos del Instituto Geográfico y Estadístico. Teresa de Cofrentes. Fulls 1 i 2. 1900.
- «*Caroch*» en Sarthou, Carlos y Martínez, José, *Geografía General del Reino de Valencia*. Mapa Partido de Enguera, 1900 – 1914, p. 339. Edició digital Biblioteca Miguel de Cervantes.
- «(...) Se ve descollar el vertice de *Caroig*» en Carlos Sarthou y Martínez, José, *Geografía General del Reino de Valencia*. Partido de Enguera 1900 – 1914, p. 352. Edició digital Biblioteca Miguel de Cervantes.
- «*Caroch*» i «*Caroche*» en Minuta MTN50. Catastrones: Ayora. 1950.
- «La Vall d'Aiora i *el Caroig*» Manuel Sanchis Guarner, *Contribució al Nomenclàtor Geogràfic del País Valencià*, 1966.
- «(…) replegant les avingudes de diversos barrancs i rambles, que van iniciant-se entre l'extens *massís* muntanyós *del Caroig*—el cim del qual abasta 1.125 metres d'altitud—», en Emili Beüt i Belenguer, *Camins d'argent (El Xúquer)*, pàg. 6, 1955.
- «En el noroeste se encuentra el *macizo del Caroig* o *Caroche*» en *Ensayo sobre la filología chellina*, José Luis Ponce Palop, 2026, p. 43.

LA DUALITAT *CAROIG* / *CAROCHE*

Observant les citacions incloses en l'apartat *Documentació*, es pot deduir que la forma originària del topònim (o almenys la més antiga de què disposem) és *Caroig* (1395), escrita a vegades *Caroch* (1674). Es pot afirmar que la primera documentació amb *-e*, *Caroge*, és de 1670, encara que posteriorment, fins i tot, en textos escrits en castellà al municipi de Teresa, es constata sense la *-e*, com hem vist en el capbreu de 1674. Durant els segles XVIII, XIX i principis del XX, les formes *Caroch* (1898, 1900, 1950) i *Caroche* (1783, 1797) conviuen fins i tot en textos i mapes escrits en castellà.

A partir d'això, es pot afirmar que la *-e* és un afegitó modern que castellanitza el topònim, tal com era habitual, a partir dels segles XVII i XVIII, tant en la toponímia (*Ravaloche*, a partir de *Raval Roig*) com en l'antroponímia (*Puche*, a partir de *Puig*).

L'acabament en consonant palatal no es considera castellà, o resulta difícil de pronunciar, i s'adapta amb la incorporació d'una vocal de suport, igual com passa en altres contextos també considerats poc castellans, com l'acabament *-nt*: *Carcagente* per *Carcaixent*, *Crevillente* per *Crevillent*, etc.

Actualment en esta dualitat s'ha produït una delimitació consistent en què es considera *Caroche* la forma castellana, i *Caroig* la forma valenciana; la forma oficial és *Caroche*, ja que la zona que designa pertany a la zona de predomini lingüístic castellà, però la forma *Caroig* és normativa, i és la que s'utilitza en textos o mapes escrits en valencià.

Els habitants de la comarca de la Vall d'Aiora utilitzen la forma *Caroche*; en canvi, en la Canal de Navarrés, encara que també esta és la forma predominant, la denominació *Caroig* no és estranya. Diversos col·lectius i llocs comercials porten el lema en el seu nom: *Portal del Caroig*, *TURCAROIG*, *Institut d'Estudis Territorials el Caroig*, etc. D'alguna manera *Caroig* se sent com una designació més autèntica i històrica, i per això s'incorpora a noms representatius.

TEORIES SOBRE L'ETIMOLOGIA I MOTIVACIÓ DEL TOPÒNIM

A partir de CRŬCE

Caroig podria ser el resultat d'una evolució similar a la de *Caruch*, antic paratge del Camp de Cartagena, presentada per Pocklington en *Estudios toponímicos en torno a los orígenes de Murcia* (1990: 63-66).[5] L'arabista exposà que *Caruch* és el resultat natural de l'evolució del llatí CRŬCE, «nombre de diversos instrumentos de suplicio, y especialmente la cruz, la horca», passat per l'àrab. Els àrabs no podien pronunciar el grup CR- inicial, per això era normal la inclusió d'una vocal epentètica: CRŬCE > **cruǧ* o **cruch* (mossàrab) > **qarūǧ* (àrab) > *caruch, caroch* (romanç). Respecte del canvi *u* > *o*, cal dir que Pocklington explica en *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica* (2025: 136) que en contacte amb una R la *u* tònica tenia una probabilitat d'un 90% de convertir-se en *o*. En el mateix llibre es donen alguns exemples d'esta reconversió de la *u* tònica en *o* oberta: *Ròtova* de *Rutba* o *Mallorca* de *Mayūrca*. Cal notar que la pronúncia de *Caroig* és sempre amb *o* oberta [karɔ̀ʧ] per als valencianoparlants i també per a aquells habitants de la Canal que inclouen la ɔ en la seua parla.

[5] En un correu privat de 06/02/2025, Robert Pocklington em comentà la possibilitat que *Caruch* i *Caroig* tingueren la mateixa etimologia. Agraïsc al professor l'interés en el topònim de la meua zona i les seues indicacions sobre el nom.

Al llarg de l'epígraf en què Pocklington parla d'este nom de lloc antic murcià detalla l'existència d'una «familia de nombres de lugares mozárabes referentes a *horcas* o *cruces*, situadas junto a los caminos y en las proximidades de algunos límites municipales». A este grup pertanyerien a més de *Caruch,* i *Carrús*, el topònim documentat com *Rahal Carrucx* en el Repartiment de Mallorca.

Per tant, segons esta teoria, el nostre topònim significaria 'creu, forca', i podria estar referit a algun encreuament de camins situat en la zona.

Fig. 1. Mapa extret del Visor de Cartografia de la Generalitat Valenciana en què s'observa la situació del pic de Caroig, situat en el terme de Teresa de Cofrents, però molt a prop de les línies de terme actuals de Bicorb i d'Aiora.

Marc Salomon (2025: 135) en el seu article sobre el topònim *Carrús* considera que, encara que teòricament possible, resulta difícil de justificar l'evolució fonètica proposada per Pocklington: «lat. CRŬCE > mozár. **Cróǧ(e)* o **Cróch* > ár. **Qarūǧ* o **Qarūch* (intercalándose la *a* entre las primeras dos consonantes porque el árabe no admite los grupos iniciales)».

A partir de QUADRUVIŬM

Per a Joan Coromines (*OnCat* III, 441a9), *Caroig* podria procedir de QUADRUVIŬM. Igual com *Corríbia* (carrer de Barcelona, situat davant de la Catedral), pot tindre el seu origen en QUADRIVIA 'cruïlla de quatre camins'. En opinió del mestre català cal tindre en compte que

> el Caroche és una muntanya important situada al centre duna comarca molt transitada des d'antic; és doncs versemblant que prengui nom d'una cruïlla de camins antics. Probablement a la carena del Caroig s'encreuaven dues velles carrerades pastorals: una que tramuntava anant de Millares i de Cortes a Aiora, i la que seguiria la carena anant des de Cofrents i de Xarafull a la Canal de Navarrés.

En relació amb esta teoria, cal aclarir que la zona va estar poblada des de molt antic, però no és un lloc de molt de pas (actualment és un gran desert humà). A més, totes estes terres van estar fortament arabitzades, per la qual cosa, els llatinismes en la toponímia són menys habituals, encara que hem pogut registrar algun possible cas, com el topònim antic *Querqueda* i *El Santís*, documentat *El Sentís* (Mollà Villaplana 2025: 214-216).

A partir de CARIUM RUBEUM

La segona teoria exposada per Joan Coromines (*OnCat* III, 441a25) es centra en el fet que *Caroig* podria derivar de CARIUM RUBEUM > *Quer-roig* 'penya rogenca': «El terreny calcari —molt abundant a la comarca com afirma Cavanilles— sovint sol agafar coloracions de to rogenc». Joan Carles Membrado en *Toponimia sucronense de Valencia* (2012) afegix que «el terreno calcáreo abundante en este macizo está afectado por la disolución de la roca caliza (carstificación), que deja ver sobre la superficie la *terra rossa* o arcilla».

Joan Coromines (*DECat* VI, 926, b60) qualifica la paraula *quer*, que significa 'roca, penyal', com «de venerable antiguitat, avui en desús, però continua en un gran nombre de topònims (*El Quer*, *Queralbs*, *Queralt*, etc.)».

De començament exactament igual com el nostre topònim seria *Caro*, qualificat per Coromines (OnCat III, 282a37) com «turonada culminant del sistema muntanyós entre el Baix Ebre, el Matarranya i el País Valencià». L'il·lustre filòleg el fa derivar «d'un ús col·lectiu del pre-romà *CARIUM 'rocassa' (*DECat* VI, 927 ss.) amb la reducció de -ARIU a *-aro*, pròpia de grans sectors del mossàrab».

Per la seua part, Gulsoy (1997: 169) inclou el topònim *Caraig* (turó en el terme de Pontellà) en el seu estudi sobre els derivats de *quer*. No obstant això, no el considera un derivat de *quer*, sinó que afirma que «tot apuntat a una base preromana *KARAIO». En el mateix article estudia el topònim *el puig de Quer Roig* (turó entre el Vallespir i l'Empordà) i este sí que l'inclou entre els derivats de *quer*:

> en el seu cim es poden veure ara les runes del castell de Querroig, que es creu que és del segle XI, que s'esmenta com *castrum de Carroig* en un document de 1385, i *castrum de Caroig* l'any 1700 (ib.). Interessa l'observació de J Cor. (Entre dos lleng. II, 73, n.4), qui ens diu que no cal entendre roig en el seu sentit del cast. *rojo*, es a dir, vermell, sinó com 'rogenc' o 'rogenc fosc').

Així doncs, Gulsoy no inclou cap topònim valencià en el seu estudi, tampoc *Caroig*, coneixent com coneixia bé la Canal de Navarrés. Per tant, és de suposar que no el considerava un derivat de la paraula comuna i antiga *quer*. Probablement, si fora així, la solució hauria sigut *Quer Roig* o *Querroig*.

A partir de KARR-

Per això pensem que seria més versemblant una derivació a partir directament de l'arrel KARR- 'pedra, roca', d'origen preromà, i germà del basc *(h)arri* (ant. *karri*) 'pedra' (*DECat* VI, 927, a7), però en eixe cas es tractaria d'un topònim híbrid molt antic (preromà, romanç) si s'entén que la segona es pot vincular amb l'adjectiu *roig*.

Caroig podria estar relacionat amb topònims com *Carcolze* (situat en el marge dret del riu Segre), que Coromines (OnCat III, 266b43) explica a partir d'un bascoide *KARRI-KÓ-BIDE 'camí de la penya'. És significatiu que en els documents medievals es faci repetidament al·lusió a la roca del castell de Carcolze: a. 995 «chastrum meum de Karkovite cum sua rocha»". En este sentit, és llàstima que del nostre topònim no tinguem documentació tan antiga, i poca de l'època medieval.[6]

Per a *Carlit* (*OnCat* III, 277a27) alguns estudiosos[7] proposen la mateixa arrel, encara que Coromines no està de tot segur: «el Carlit de Cerdanya, que un se sent temptat de descompondre en Quer-Lit 'allau de la penya' quer (*DEC* s. v. *quer*); però sempre es troba, i ja antic, amb inicial *Car-*».

No s'ha d'oblidar que Coromines proposa també per al topònim major *Bicorb/Bicorp* (*OnCat* III, 9b10) una base preromana, que explica en el seu article «Elementos prelatinos en los romances hispánicos», presentat a Salamanca l'any 1976.

A partir de KURÛS

En la tercera de teoria de Coromines (*OnCat* III, 441a54) *Caroig* es fa derivar de «l'àrab *kurûs* 'ventre d'animal, úter' (P Alc.,341a19). En aquest cas, el ventre de les valuoses eugues prenyades hauria donat nom a la muntanya», en referència a les egües de què parlava Cavanilles en les seues *Observaciones...*: «la comarca era molt recorreguda per pastors amb ramats d'eugues».

[6] Per la nostra part, continuem buscant documentació, i si en trobem més, la inclourem en la fitxa corresponent del *Toponomasticon Hispaniae*.
[7] Vegeu Guiter (1992).

De totes les teories exposades per Coromines, ell preferix la primera, la que defensa l'etimologia a partir de QUADRUVIŬM, «la més fundada topogràficament, amb més clars paral·lels toponímics i fonètica inobjectable», en la seua opinió.

A partir del romandalusí * KARŪČ

Abel Soler en el seu llibre *Els noms dels pobles valencians* (2023: 215-216) explica l'origen del topònim *la Carroja* de la Vall de Gallinera (documentat com a alqueria medieval de *Rachalosa* [1369], *la Carrocha* [1563] i *la Carroja* [1574]) establint un paral·lelisme amb el topònim *Caroig*: «Compartix ètim amb el *massís del Caroig*, entre la Canal de Navarrés i la Vall d'Aiora, *el Caroig* (Bellús), *Carrús* (Elx) i *la Carriotxa* (Sant Joanet)». Segons l'autor albaidí, la versió morisca ve de l'amazic ⵉⴽⵔⵔⵓⵛⵏ *ikrrucn* (*c* = *x*) /ikaróʃan/ 'les carrasques'. La versió del 1369, *¿[Car]rochalosa?*, podria respondre a una forma arcaica i arromançada del topònim: **carrotxa* + sufix *-losa*: 'terra de carrasques'.[8]

En el mateix llibre (2024: 272) s'explica l'origen de *Carrús* (pedania d'Elx i partida de Saix) a partir de «l'amazic ⴰⴽⴰⵔⵔⵓⵛ *akarruc* (*c* = *x*) 'el carrascar / el coscollar', el bosquet de QUERCUS, terme llatí d'on deriva la veu berber, a través de l'adjectiu QUERCUCEUS».

Seguint esta teoria, el nostre topònim provindria d'una forma romandalusina KARŪČ, amb el significat de 'carrascar'.[9] Segons el mateix Abel Soler comenta,[10] prova de la viabilitat d'esta forma vulgar, que s'estendria per la nostra costa i l'algeriana, és l'existència en l'àrab dialectal algerià del llatinisme **karrūš* [karúʃ]. En este sentit hem pogut comprovar que *karrūš* 'chêne vert' té entrada en el *Dictionnaire pratique arabe–français* de Marcelin Beaussier (1931: 858); per tant, és possible l'existència d'este terme en àrab andalusí, però es troba a faltar el determinant tractant-se d'un nom comú col·lectiu.

[8] Respecte del topònim de la Vall de Gallinera, Coromines no descarta que vinga de *casa roja*, encara que també podria estar relacionat amb *Catarroja*, ja que està estudiat dins del mateix epígraf (*OnCat* III, 333b29). En eixe cas, estaríem davant d'un arabisme procedent de *qaṭ rušd* 'el terreny de la vida recta, de la dretura, de la generositat'. En canvi, Carme Barceló (1983: 137) té documentat el topònim l'any 1369 com a *Rachalosa* (*ARV*, MR 10867): «s'ha produït una metàtesi dels fonemes alveolars, probablement com *Lacharrosa*; aquest fenomen no és estrany a la llengua catalana i la pre-palatal sonora pot estar ací representant la /j/ àrab».

[9] Cal afegir que en el paratge de Caroig hi havia i hi ha carrasques (jo mateixa les he vistes en els diversos passejos que he fet per la zona), encara que segurament n'hi havia més fins que el pi ho colonitzara tot; prova d'això és la proximitat entre les zones designades pels topònims *Caroig* i *Carrascalet* (Bicorb, *NTV*).

[10] Agraïsc a Abel Soler l'interés en el nostre topònim, mostrat en el seu llibre (2023) i en les notes que m'envià per correu electrònic (08/11/2025).

Fig. 2. Mapa extret del Visor Temàtic del NTV on es pot observar la proximitat entre Caroig i Carrascalet.

Per altra part, es pot comprovar que en la Cabília algeriana abunden els topònims i antropònims *Carouch, Carrouch, Karouch* i *Karrouch*[11] Com a mostra, s'incorpora la cita de Charles Farine en *Kabyiles et kroumirs* (1882), en què especifica que *tagmonte el Karouch* significa 'la muntanya dels Roures', que «deriva evidentment de *mons* i de *quercus*»:

> Beaucoup de mots toutefois de la langue latine sont restés dans l'idiome kabyle avec de légères altérations. Nous en citerons quelques-uns seulement: ainsi les mots «tagmonte el *Karouch*», la montagne des Chênes, dérivent évidemment de *mons* et de *quercus*; «harbea», herbe, de *herba*; «oulmo», orme, d'*ulmus* «rora», aurore, d'*aurora* enfin, «anguelos»; ange, d'*angelus*.

I també el mapa que proporciona el web https://forebears.io/surnames/ sobre la distribució del cognom *Karouch*, en què s'observa una incidència notable de la presència de l'antropònim al Marroc i Algèria (fig. 3.)

El mateix Abel Soler (2023: 11) dona com a amazics altres noms de la Canal, com *Énguera* o *Quesa*, i atribuïx un percentatge d'un 19'3 % dels noms dels pobles valencians a este origen.

[11] Laila Karrouch és una escriptora i infermera catalana d'origen amazic (Viquipèdia).

El problema és que el traspàs massiu de lèxic amazic a la toponímia hispànica no està comprovat. Els historiadors i lingüistes no es posen d'acord en este tema. Salomón (2025: 137) resumix en el seu article sobre el topònim *Carrús* la discussió entre Guichard i De Epalza sobre el major o menor grau de presència de l'element amazic en la conquista d'al-Àndalus, i afegix que Corriente «només enumerà inicialment quinze paraules amb clara filiació berber en les dues principals obres lexicogràfiques de l'hispanoàrab».

Per això, Salomón (2025: 147) es decanta, encara que sense bandejar del tot la resta de teories, per l'explicació del topònim *Carrús* com «una sufixació despectiva del terme *quer*».

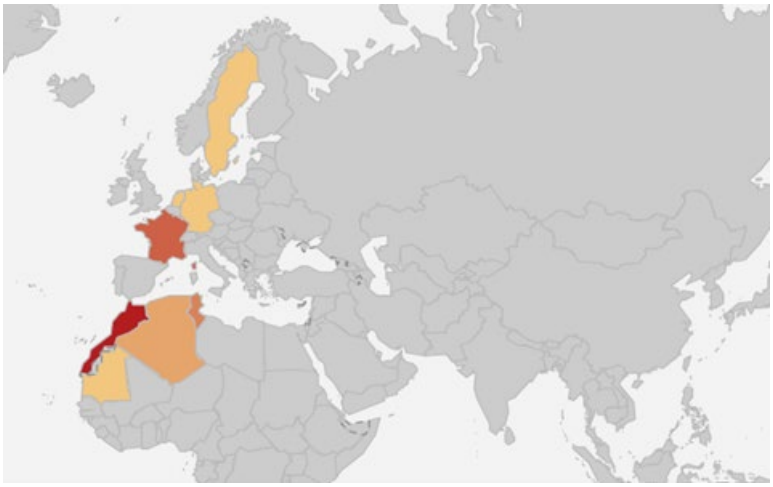

Fig. 3. Mapa sobre la distribució del cognom Karouch

CONCLUSIONS

L'estudi del topònim *Caroig* mostra un exemple paradigmàtic de la complexitat toponímica d'un territori de frontera com és la zona de la Canal de Navarrés i la Vall d'Aiora, resultat de segles de contacte lingüístic i cultural. La documentació conservada evidencia que la forma originària fou *Caroig*, mentre que la variant *Caroche* respon a un procés de castellanització freqüent a partir dels segles XVII i XVIII. La dualitat actual, amb *Caroche* com a forma oficial en territori castellanoparlant i *Caroig* com a forma normativa en valencià, és el resultat evident d'esta dicotomia.

La importància geogràfica i simbòlica del massís —visible des de diverses comarques i present en documents antics— contrasta, però, amb el fet que el topònim no havia sigut objecte fins ara d'un estudi sistemàtic. Este treball ha volgut

precisament omplir este absència, aportant una revisió de la documentació i una anàlisi comparada de les principals teories sobre l'origen del mot.

En relació amb l'etimologia i motivació de l'orònim, crida l'atenció la riquesa i complexitat de les diverses hipòtesis. En primer lloc, la teoria derivada de CRŬCE, defesa per Pocklington per a altres topònims hispànics com *Caruch* o *Carrús*, destaca per la seua coherència en relació amb els processos fonètics que pogueren tindre lloc en el pas de l'àrab andalusí al romanç, però presenta la dificultat de la distància semàntica entre el concepte *creu* i el caràcter monumental del massís.

Pel que fa a la teoria de QUADRUVIŬM, ja s'ha especificat que la zona del Caroig és actualment un immens desert humà, per tant, costa pensar en un eix de comunicació com a element motivador. A més, està la qüestió de l'escassetat de toponímia llatina en una zona tan profundament arabitzada.

La proposta que associa *Caroig* amb CARIUM RUBEUM planteja un vincle amb les característiques geològiques del massís, i des del punt de vista semàntic pareix més versemblant per la grandiositat de l'element orogràfic, però presenta el repte, des del punt de vista lingüístic, del pas de *Quer-* a *Car-*.

D'una complexitat especial és la teoria de l'origen amazic que relaciona *Caroig* amb una base del tipus *karūǰ*, interpretada com a 'carrascar'. La presencia de carrasques en la zona actua a favor de la motivació semàntica. A més, els paral·lels nord-africans (*Karouch, Karrouch, Carrouch*) aporten una base comparativa que no es pot ignorar. Tanmateix, esta teoria topa amb el debat historiogràfic sobre la magnitud real de la influència amaziga en la toponímia d'al-Àndalus. Encara que autors com Abel Soler defensen una presència significativa, d'altres qüestionen que hi haja proves suficients per a afirmar una transferència massiva de lèxic amazic al territori valencià.

Una derivació vinculada a l'arrel preromana *karr-* 'pedra, roca' s'ajusta a la naturalesa geològica del massís i a la seua percepció com a estructura rocosa dominant. A més, esta hipòtesi permet explicar satisfactòriament l'element inicial *Car-* del topònim. Ara bé, si acceptem esta idea, cal assumir que ens trobem davant d'un topònim híbrid d'una antiguitat excepcional, que hauria evolucionat integrant un segon element romànic —*roig*—, que tampoc està clar del tot perquè, com hem dit, estes tonalitats del terreny se situarien en el mateix terme municipal, però més cap a l'est.

A la llum d'estes observacions, es fa evident que cap teoria és completament concloent, però totes aporten peces valuoses al trencaclosques. L'anàlisi conjunta confirma que *Caroig* és un topònim on es combinen substrats antics, adaptacions successives i reinterpretacions culturals diverses, tal com correspon a una zona de

frontera. És precisament esta multiplicitat el que fa del nom un objecte d'estudi fascinant i, al mateix temps, necessitat d'una atenció més rigorosa. En este sentit, este article ha volgut pal·liar la mancança d'un treball exhaustiu sobre *Caroig*, integrant un recorregut complet per línies etimològiques disperses en diversos treballs, confrontant-les amb la documentació i amb les característiques geogràfiques i històriques del territori. La pluralitat de teories confirma la necessitat de continuar estudiant el topònim amb noves eines, noves fonts i nous enfocaments interdisciplinaris.

BIBLIOGRAFIA

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA / INSTITUT CARTOGRÀFIC VALENCIÀ (2025): Nomenclàtor Toponímic Valencià (NTV). <https://geontv.gva.es/?locale=ca> [Consulta: 21/12/2025].

BARCELÓ TORRES, Carmen (1983): *Toponímia aràbiga del País Valencià. Alqueries i castells*. València: Biblioteca Sanchis Guarner / Universitat de València.

BEAUSSIER, Marcelin / BEN CHENEB, Mohamed (1931): *Dictionnaire Pratique Arabe-Français, contenant tous les mots employés dans l'Arabe parlé en Algérie et en Tunisie*. Nouvelle édition, revue, corrigée et augmentée par M. Mohamed Ben Cheneb, Alger.

COROMINES, Joan (1976): «Elementos prelatinos en los romances hispánicos» en JORDÁ CERDÁ, Francisco / DE HOZ, Javier / MICHELENA, Luis (eds.): *Actas del I Coloquio sobre lenguas y culturas prerromanas de la Península Ibérica (Salamanca, 1974)*. Salamanca: Universidad de Salamanca, p. 117-120.

DECat = COROMINES, Joan (1980-1991): *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial / La Caixa, 10 vols.

ESCOLANO, Gaspar (1611): *Décadas de la Historia de la Ciudad y Reino de Valencia. Décadas de la Historia de la insigne y Coronada Ciudad y Reino de Valencia*. Imprenta de Carlos Verdejo.

GUITER, Enric (1992): «Algunes bases preromàniques en la toponímia del Pirineu mediterrani». *Medievalia*, 10, p. 193-211.

GULSOY, Joseph (1997): «Quer 'roca, penyal' i la seva família en la toponímia catalana». *Llengua i literatura*, 7, p. 167-208.

GULSOY, Joseph (2024): *Els parlars d'Anna, Xella, Quesa, Bolbait, Anna i Bicorp, el Vocabulario de Enguera y la Canal de Navarrés*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.

HERMOSILLA, Jorge / MEMBRADO, Joan Carles (2018): Estudis comarcals de la província de València. La Canal de Navarrés. València: Universitat de València [Consulta: 26/12/2025]

LACARRA, Julio *et alii* (1996 [1797]): *Les observacions de Cavanilles dos-cents anys després*. València: Obra Social Bancaixa.

MADOZ, Pascual (1987 [Original: 1846 – 1850]): Diccionario geográfico-estadístico-histórico de Alicante, Castellón y Valencia. València: Edicions Alfons el Magnànim

MEMBRADO TENA, Joan Carles (2012): «Toponimia sucronense en Valencia». *Biblio 3w: revista bibliográfica de geografía y ciencias sociales*, 17, https://raco.cat/index.php/Biblio3w/article/view/259190 [Consulta: 21/12/2025]

MOLLÀ VILLAPLANA, Maite (2018): «La toponímia de la Canal de Navarrés en l'Onomasticon Cataloniae de Joan Coromines». *eHumanista/IVITRA*, 14, p. 426-444.

MOLLÀ VILLAPLANA, Maite (2025): «La toponímia de Bicorp en un capbreu de 1696». Dins CASANOVA HERRERO, Emili / MOLLÀ VILLAPLANA, Maite (curadors): *Onomàstica hispànica: documentació, geografia i etimologia. Actes del III Congrés Toponomasticon Hispaniae*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, p. 201-220.

OnCat = COROMINES, Joan et alii (1989-1997): *Onomasticon Cataloniae (OnCat). Els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana.* Barcelona: Curial Edicions Catalanes/Caixa d'Estalvis i de Pensions "La Caixa." 8 vols.

POCKLINGTON, Robert (1990): *Estudios toponímicos en torno a los orígenes de Murcia.* Murcia: Academia Alfonso X el Sabio.

POCKLINGTON, Robert *et alii* (2025): *Pautas para el estudio de la toponimia árabe hispánica*. València: Tirant Humanidades.

POVEDA MORA, José Vicente (2001-2003): *Historia del Valle: Ayora, Cofrentes, Jalance, Jarafuel, Teresa de Cofrentes y Zarra.* Ayora: Mancomunidad del Valle de Ayora-Cofrentes, II Vol.

RICÓS VIDAL, Amparo (1997): «Aspectos generales de la toponimia del Valle de Cofrentes». *Butlletí interior de la Societat d'Onomàstica*, 71, p. 907-926.

SALOMÓN UROZ, Marc (2025): «Sobre l'etimologia de *Carrús*». *La Rella*, 38, p. 133-150.

SERENA PÉREZ, Balbino José (1999): *Apuntes históricos de la Villa de Bicorp.* Bicorp: Ayuntamiento de Bicorp.

SOLER MOLINA, Abel (2023): *Els noms dels pobles valencians. Origen i significat*. València: Terra Blanca Edicions.